

Journal of Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Institute

| <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scusbed> | Founded: 2026 Available Online, ISSN: 1303-1279 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

The Rebellion of Statesmen in the Ottoman Empire and the Sanctions Imposed (1568-1648)¹

Kübra Yıldırım

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, Doktora Öğrencisi, Sivas, Türkiye

Research Article

History

Received: 08/12/2025

Accepted: 10/02/2026

ABSTRACT

During periods when political authority was shaken in the Ottoman Empire, some statesmen engaged in activities that were characterized as rebellions against authority. The rebellions of Ottoman statesmen, their causes, and their consequences have been addressed in numerous studies to this day. The functioning of the state institution, which forms the basis of political authority, largely depends on the attitudes and behaviors of state officials involved in administration. The involvement of certain officials in rebellions or their actions against central authority during specific periods directly weakened the functioning of the administrative mechanism, disrupting the peace of the state and society and rendering state institutions unable to fulfill their duties. Written sources provide information about the rebellions of statesmen during the Ottoman period. The second half of the 16th century and the 17th century were periods when rebellions were intensely observed in the Ottoman Empire. During this period, some state officials abused their positions and instigated rebellions. It is evident that these personal gain-driven uprisings had a negative impact on the state. The study was conducted based on the sanctions imposed by the state in response to the crimes investigated and evaluated. These sanctions include those who were dismissed from their positions, those who were promoted and rewarded, those who received warnings, exile, and imprisonment, and those who were executed. The study primarily draws on Mühimme Defterleri (Official Registers) and research works. Twelve Mühimme Defterleri were used in the study.

Keywords: Rebellion, state administration, crimes, statesmen, mühimme notebooks

Osmanlı'da Devlet Adamlarının İsyanı ve Uygulanan Yaptırımlar (1568-1648)

Süreç

Geliş: 08/12/2025

Kabul: 10/02/2026

Öz

Osmanlı Devleti'nde siyasi otoritenin sarsıldığı dönemlerde bazı devlet adamları otoriteye isyan olarak nitelendirilen birtakım faaliyetlere kalkışmıştır. Osmanlı'daki devlet adamlarının isyanları ve bu isyanların sebepleri ve doğurduğu sonuçların etkisi günümüze kadar birçok çalışmada ele alınmıştır. Siyasi otoritenin temelini oluşturan devlet kurumunun işleyişi, büyük ölçüde yönetimde görev alan devlet görevlilerinin tutum ve davranışlarına bağlıdır. Bazı görevlilerin belirli dönemlerde isyanlara karışması ya da merkezî otoriteye karşı hareket etmesi, yönetim mekanizmasının işleyişini doğrudan zayıflatmakta; devletin ve toplumun huzurunu bozarak devlet kurumlarının görevlerini yerine getirememesine neden olmaktadır. Osmanlı döneminde devlet adamlarının isyanlarına dair bilgilere yazılı kaynaklardan ulaşılmaktadır. Osmanlı'da 16.yy.ın ikinci yarısı ve 17.yy arası isyan hadiselerinin yoğun olarak görüldüğü dönemlerdir. Bu dönemde bazı devlet görevlileri vazifelerini suistimal ederek isyan çıkarmışlardır. Kişisel çıkarlı bu ayaklanmaların devleti olumsuz etkilediği görülmektedir. Çalışmada, araştırma ve değerlendirme, işlenen suçlar karşısında devletin gösterdiği yaptırımlara göre yapılmıştır. Bu yaptırımlar dönemden döneme farklılık göstermiştir. Bunlar görevden alınanlar, görevde yükselme ve taltif alanlar, uyarı alanlar, sürgün ve küreğe konma cezası alanlar ile idam edilenler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Temel olarak Mühimme Defterlerinden ve yayımlanmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Çalışmada 12 adet Mühimme Defteri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsyan, devlet yönetimi, suçlar, devlet Adamları, mühimme defterleri.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License International License

sivas58391@outlook.com

0009-0006-6927-7464

How to Cite: Yıldırım K (2026) Osmanlı'da devlet adamlarının isyanı ve uygulanan yaptırımlar (1568-1648), Journal of Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Institute, 2(1): 39-46, 2026.

¹Bu çalışma Sivas'ta Asayiş ve Suç Olayları (1566-1630) isimli yüksek lisans tezi esas alınarak üretilmiş bir makaledir.

Giriş

Bardakoğlu; devlete isyanı bir grup Müslümanın devlet düzenine haksız yere başkaldırmaları ve devletin emirlerine isyan etme olarak ifade etmektedir (Bardakoğlu, 1995). Suç çeşitlerinden biri olan isyanın ana unsurları, güç ve baskı yoluyla mevcut hükümeti düşürmeyi amaçlamak vb. şeylerdir. Devlete isyan suçu, siyasi suç olarak ceza genel hukuku hükümleri içerisinde belirtilmektedir (Akbulut, 2003).

Merkezî otoriteye, devlet gücüne karşı olan bir grubun kendi fikirlerine istinaden yanlış yolda olduğuna inandıkları devlet başkanına başkaldırarak onu devirmek, mevcut devlet düzenini değiştirmek veya ayrı bir devlet kurmak istemelerine “bağy” buna kalkışanlara da “bağy” denilmektedir (Akbulut, 2003). İsyân teriminin Arapça karşılığı olan bağy fiili ve türevleri, Kur’an-ı Kerim’deki haddi aşmak, zulmetmek, saldırmak, taşkınlık etmek başkasına zarar vermek, birbirini çekememek anlamlarında kullanılmıştır (Okka, 1997, s. 28). İslam hukukunda “bağy” kelimesi “kötü bir şey talep etmek, istemek” anlamına gelmektedir İslam hukukçuları ise; “isyan kavramını inandıkları mezhep doğrultusunda devlet yönetimine baş kaldıran bir grup” olarak nitelendirmişlerdir (Akalın, 2015, s. 52).

İsyancılar; Devlet yöneticisine karşı ayaklanıp bir nevi tepki göstererek yönetimin değişmesini isteyen, bu durumu İslam’a hizmet gibi algılayan bir topluluktur. İsyancılar, isyan etmek amacıyla grup kurarak bu amaçlarını yerine getirmeyenlere devlet tarafından dokunulamamaktadır. Gerçek olmayan inançların yayılması için dini kullanarak faaliyet yaparlarsa önce uyarılıp, sonra terbiye cezası verilmektedir. Mevcut hükümete karşı ayaklanırlarsa, önce uyarılıp, daha sonra bu kişilerle mücadele edilmektedir. Savaşta yaralananlar, esir düşenler öldürülmemekte, çocuklar esir edilmemektedir. İnsanların evleri, paraları, ürünleri zorunlu bir durum olmadıkça tahrip edilmemektedir (Fendoğlu, 2000). İsyân eden grubun savaş esnasında öldürülmesinin devlet tarafından bir ceza teşkil edip etmediği hususu netlik kazanmamış bir konudur. Zira isyan olaylarının sonuçları dikkate alındığında, bu durumun devletin emri ve tasarrufu çerçevesinde gerçekleştiği kabul edilmelidir. Bu nedenle, söz konusu olayı doğrudan bir ceza olarak değerlendirmek güçleşmektedir. Akman’a göre; “Devlet açısından isyan eden gruba ya da kişiye karşı savaşmak, bir cezalandırma değil; kamu düzenini ve otoriteyi korumaya yönelik savunma mahiyetinde bir hareket olup, temel amaç asilere devletin gücünü ve otoritesini kabul ettirmektir”. Eğer bu durum bir ceza olarak değerlendirilseydi savaşta yenilgiye uğradıktan sonra yakalanan isyancı esirlerin de ağır bir cezaya çarptırılmaları ya da idam edilmeleri gerekirdi. Ancak isyan sona erdirildikten sonra isyancılara ölüm ya da idam cezası verilemeyeceği, bunun yerine uygun bir ta’zîr, yani terbiye edici ceza uygulanması gerektiği hususunda hukukçular genel olarak görüş birliği içindedir. Bununla birlikte Ebû Hanîfe bu noktada diğer

hukukçulardan ayrılmakta ve isyan sonrası da ölüm cezası verilebileceği görüşünü benimsemektedir (Akman, 1995). Bu konuyla ilgili olarak, Osmanlı’da yaşanan bazı isyanlarda yer alan kişilerin cezalandırıldığı görülmüştür. Örneğin, Osmanlı Devleti’nde 16.yy.da başlayan ve bu dönemin önemli olaylarından olan Celâli İsyanları ekonomik ve toplumsal nedenlerden dolayı meydana gelmiştir. isyanların kaynağında Kızılbaş propagandasının etkisi vardır.²Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin doğuda İran ile batıda ise Avusturya’ya karşı uzun bir savaş döneminde olduğu görülmektedir. Savaş durumundan yararlanan Anadolu Türkmenlerinin merkezî otorite boşluğundan istifade ederek ayaklandıkları anlaşılmaktadır.

Devlete İsyan Hadiseleri

Görevden Alınanlar

Osmanlı Devleti’nde merkezî otoriteye karşı gelişen isyan hareketleri, isyanın niteliğine ve isyan eden kişinin statüsüne bağlı olarak farklı ceza yaptırımları doğurmuştur. Gerek devlet görevlileri gerekse askerî sınıfa mensup yeniçeriler isyana kalkıştırlarsa, en yaygın uygulama görevden alınmaları olmuştur. Bu uygulama ile, isyan eden kişilerin etkisiz hale getirilmesi amaçlanmıştır. Nitekim Mühimme Defterlerinde ve diğer yazılı kaynaklarda bu kişilerin görevden uzaklaştırıldıkları bilgilerine rastlanılmaktadır.

Gedikli Ahmet Çavuş İsyanı

Sivaslı Gedikli Ahmet Çavuş İsyanı, Osmanlı Devleti’nde devlet adamlarının isyanı konusu bağlamında üzerinde durulacak önemli konulardan biridir.

Çavuşlar Divan-ı Hümayun’da çalışmış ve ulufe almışlardır. Gedikli Çavuşlar denilen görevliler, taşraya

² 15.yy’ın ikinci yarısında meydana gelen olayda; Bir Kızılbaş şeyhi isyan etmiştir. Etrafına 20 bin kişi toplayarak ordusunu oluşturmuştur. Bu kişi Bozok Valisi’nin evini basmıştır ve mehdilik iddia ederek Tokat’a gelmiştir. Bu kişinin tımar sahibi olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu isyancının adı halk arasında Şah Veli olarak bilinmektedir Sivas Beylerbeyini yenilgiye uğratarak, Zile ve Amasya yörelerinde oturan mürit toplulukları ile Kızılbaşlardan destek alıp ordudaki asker sayısını çoğaltarak etrafa zarar vermiştir (Akdağ, 1975). (Uzunçarşılı, 1995). Şah Veli Osmanlı kaynaklarında Celali olarak adlandırılmaktadır. İsyanın Sivas’ta Ferhat Paşa’nın halktan haksız yere mal toplaması, eziyet vermesi, ve altıyüz kişiyi öldürmeyi emretmesi sebebiyle ortaya çıktığı iddia edilmektedir (Sümer, 1980).

çeşitli görevler yapmak üzere gönderilerek, tımar ve zeamet tasarruf etmişlerdir (Uzunçarşılı, 1988).

Gedikli Çavuşlar Divan-ı Hümayun çavuşlarının en rütbeli grupları arasındadır (Pakalın, 1980). Gedikli Ahmet Çavuş'ta Divan-ı Hümayun'da olan görevliler arasındadır. Fakat onun hikâyesine bakıldığında, görevini kötüye kullandığı görülmektedir. Gedikli Ahmet Çavuş, bazı asi grupların yardımıyla dinsiz diye iftira attığı Müslümanları katletmiştir. Hasan adlı kişiyi kendisine kethüda yani kendi buyruğunda çalışan, birtakım işlerini gören kişi olarak vazifelendirmiştir. Mühimme Defteri'nden elde edilen bilgiye göre; Hasan, İran'a casusluk yapmaktadır. Bu olay 1568 yılında Sivas 'ta meydana gelmiştir. Daha sonra Gedikli Ahmet Çavuş görevden alınmıştır (BOA, MD 72, s. 881)

Devletin önemli kademesinde görev alan kişinin devlet yönetimi bu kadar uğraştıracak olaylara neden olması taşradaki idari sistemin ve güvenliğin bozulduğunu gözler önüne sermektedir. Devletin bu kişiyi görevden alması yönetimin işleyişindeki aksamanın engellenmesi ve taşradaki asayiş, güven ortamının oluşması için çalışmalar yaptığına kanıt olarak gösterilebilir.

Yeniçerilerin İsyanı

Osmanlı ordusunun daimî askerleri olan Yeniçeriler hazine ulufe adında üç ayda bir maaş alan önemli bir askerî sınıftır. Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinde padişahın gücünü temsil etmesine karşın, son dönemlerinde ise, isyan eden bir kurumsal yapı olarak kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır (İlgürel, 1986).

Yeniçerilerin devlete karşı gelmelerindeki en büyük sebep; yeniçerilerin askerlik işini yapmayıp siyasete girmesidir. Sevdikleri şehzadenin hakkını savunmalarından dolayı bu kaniya varılmıştır. Örnek olarak; Kanuni'nin oğlu Mustafa'nın Ereğli'de öldürülmesinde etkisi olduğu bilinen Rüstem Paşa'nın devlet tarafından görevden alınmasına isyan etmeleri gösterilebilir (İlgürel, 1986).

Yeniçeriler kasaba ve köylerde tımar sahibi olmuşlardır. Bununla birlikte buralara yerleşenler potansiyel isyan durumunu oluşturmuşlardır (İnalçık, 1981).

Osmanlı'nın önemli askeri sınıfında yer alan Yeniçerilerin isyanı önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Onların isyan nedeni ulufe yüzünden çıkmış olsa da asıl sebep devlet teşkilatının bozulmaya başlamasıdır.

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre ilk yeniçeri isyanı Fatih Sultan Mehmet'in padişahlık döneminin ilk yıllarında meydana gelmiştir. Çandarlı Halil Paşa II. Murat'ı tahta çıkarmak istemiştir ve bu yüzden isyan çıkarmıştır. Ulufe miktarının artırılmasıyla isyan edenlerden bir kısmı yatışmış, olaylar bastırılmıştır (Akdağ, 1995). Bahsedildiği üzere; yeniçerilerin yerleşik hayata geçmesiyle birtakım olumsuz durumlar meydana gelmiştir ve bu olaylar Osmanlı yönetimini büyük ölçüde uğraştırmıştır.

Dergah-ı Mualla yönetim merkezi olan sarayın Gedikli Müteferrikalarından olan Yunus adlı kişi Tokat kazasında bulunan Şeyh köyü ve Vavri köylerinin sahibidir. Bu

köylerin zeametinin 1035 (1630) senesi mahsulünün alınması konusunda anlaşmazlık çıkmıştır. Yeniçeri Hasan'ın zimmetinde kalmış olan dört yüz kuruşun alınması konusunda sorun çıktığı ve yeniçerinin parayı vermemek için kaçtığı bilgisine ulaşılmaktadır. Yeniçeri Hasan daha sonrasında yakalanmış ve Tokat kazasında görevli yeniçeri serdarına teslim edilmiştir.

Mühimme Defteri'nden incelenen hükümde; merkezden Sekbanbaşılık görevini yapan Kasım adlı kişiye merkezden bir mektup verilerek, Hasan adlı kişide kalan dört yüz kuruşun mirasçılara bir akçesi dahi zarara uğramadan verilmesi görevinin verildiği görülmektedir (BOA, MD, 85, s.392).

Yeniçeri Hasan'ın yargılanması Meclis-i Şer'de olmuştur. Yeniçeri serdarı bu gibi olaylarda taşradaki düzeni ve güvenliği sağlamak gibi bir takım görevler üstlenmiştir.³

Taşrada yeniçerilerden serdar ve zabitan görevini yapanların, görevlerini suistimal etmeleri nedeniyle yetkileri ellerinden alınmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin yeniçerilerin görevlerini yerine getirme hususu üzerinde titizlikle davrandığını göstermektedir.

Görevde Yükselme ve Taltif Alanlar

Osmanlı Devleti'nde isyan eden kişilere her zaman cezalar uygulanmamış, bazı kişiler devletle uzlaşarak sistem içerisine dahil edilmiştir. İsyan sonrasında, görevde yükselen ve taltif alan kişiler devlet kademesinde önemli görevlere getirilmişlerdir. Katırcıoğlu Mehmet İsyanı bu bağlamda önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Katırcıoğlu Mehmet İsyanı

Osmanlı Devleti'nde kişisel nitelikteki isyanların en fazla çıktığı dönem 17.yy olarak görülmektedir. Yüzyılın en önemli olaylarından olan, Celali isyanlarının bu olaylarda büyük etkisi vardır. Merkezî otorite boşluğundan devlet adamları büyük ölçüde yararlanmıştır ve bu durum bazılarının isyancılarla işbirliği içinde olmalarına yol açmıştır. Özellikle bu dönem bir devlet adamının isyancıya bir isyancının devlet adamına dönüştüğü bir dönemdir ve bunun en güzel örneklerinden birisi de Katırcıoğlu Mehmet İsyanıdır. Katırcıoğlu Mehmet 1601 yılında Isparta'nın bir köyünde doğmuştur. Babası Ahmet Ağa ile yaptığı katırcılık işinden dolayı kendisine Katırcıoğlu denilmiştir. Gündoğdu'ya göre; Mehmet halk tarafından sevilmiş, Isparta'da görev yapan mütesellim tarafından kendisine murahhaslık yani delege görevi verilmiştir. Mehmet hapse girmiş, bu süreçte halkın desteğini alarak hapisten çıkmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin bölgeye gönderdiği

³Yeniçeri Serdarı taşradaki güvenliği sağlamak için levent taifesinin Cebeci, Topçu, Acemi Oğlan sınıfındanmış gibi gezerek bazı kişilerin halka zulüm etmelerini ve herhangi bir olumsuz harekette bulunmalarını önlemeye çalıştığı görülmektedir (BOA MD 85, s. 99).

mütesellim ile kavga ederek, onu yaralamış ve kaçmıştır. Süreç içerisinde oradaki eşkiya başlarından biri olan Haydaroglu Mehmed ile birlikte hareket etmeye başlamıştır. Merkezi hükümet tarafından bölgedeki eşkiyaları yakalamakla görevlendirilen Anadolu Beylerbeyi Çavuşzade Mehmet Paşa'yı Katircioğlu 1648 yılında öldürmüştür. Eşkiya olan Haydaroglu devlet tarafından yakalanıp idam edilmiştir. Katircioğlu bu sırada Afyonkarahisar ve Beyşehir arasında olumsuz faaliyetlerini devam ettirmiştir. Sultan Ahmet Camii vakasında etkili olan Osmanlı devlet adamı Gürcü Abdünnebi ile birlikte hareket etmiştir Gürcü Nebi Katircioğlu'nu kendi çıkarına uygun olacak şekilde devlet sistemine dahil etmek istemiştir. Katircioğlu ise, bu durumu kabul ederek Abdünnebi'yi destekleyen sipahilerin yanında yer almıştır (Gündoğdu, 2022).

Uzun Çarşılı'ya göre; Katircioğlu'nun Abdünnebi ile birlikte hareket etmesinin nedeni, bu kişiler vasıtasıyla kusurunu affettirmek istemesidir (Uzunçarşılı, 1995). Bu olayların olduğu dönemde, iktidarda değişiklik yaşanmıştır ve Sultan İbrahim tahttan indirilmiştir yerine IV. Mehmet geçmiştir. İlerleyen süreçte yeniçeriler Genç Osman'ın 1622'de şehit edilmesinden sipahileri sorumlu tutmuştur. Bu iki grup arasında sürekli bir çatışma hali devam etmektedir. Bu kez de Abdünnebi Katircioğlu'nu yanına alarak başkaldırmıştır. Devlet bu isyana karşı Tavukçu 'yu göndermiştir. Yaşanan olumsuz olayları devlet ciddiye alarak Sadrazam Kara Murat Paşa'nın içinde yer aldığı büyük bir orduyu Katircioğlu ve Abdünnebi'nin üzerine göndermiştir. Osmanlı Devleti ve isyan eden taraf Katircioğlu ve Abdünnebi arasında bir takım pazarlıklar olmuştur. Abdünnebi'ye Türkmen ağalığı Katircioğlu'na ise birer sancak verilmesi istenmiştir (Naima, 1969). Bu gelişmeler sonucunda, Abdünnebi anlaşmaya uymayarak, öldürülmüştür. Katircioğlu ise hayatta kalmayı başarmıştır (Aycibin, 2007, s.1056) Katircioğlu merkezi hükümete kendini affettirmeyi başarmıştır ve Beyşehir sancakbeyliğini kendisine vermiştir.

Naima Efendi'ye göre bu durum Katircioğlu'nun payitahtta yalnız olmadığının göstergesidir (Naima, 1969). Her şey olup bittikten sonra Katircioğlu devlete sadık kalmıştır Girit'te kahramanlıklar göstererek ünlü olmuş, Venediklilere karşı büyük zaferler elde etmiştir. Kandiye kuşatmasına katılmıştır. 17 Aralık 1668 yılında vefat etmiştir (Naima, 1969).

Uyarı-Sürgün ve Küreğe Konulma Cezası Alanlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda, isyan eden kişilere yönelik uygulamalar yalnızca askeri tedbirler ile sınırlı kalmamıştır. İdari ve cezai tedbirler uygulanmıştır. Bu bağlamda, güvenlik sorunu yaratan, görevlerini ihmal eden devlet görevlilerine uyarılar gönderilmiştir. Kürek cezası gibi ağır bedeni cezalar verilmiştir, sürgün edilerek yaşadıkları yerlerden uzaklaştırılmışlardır.

Devlet Görevlilerinin Görevlerini Suistimal Etmesi

Devlet görevlilerinin görevlerini kötüye kullanmaları ve ihmal etmeleri Sivas'ta meydana gelen

huzursuzlukların artmasının önemli nedenlerinden biridir. Arşive ait 1613 tarihli belgede; Kadı, Kethüda gibi devleti temsil eden kişiler, hem sipahilere hem de halka zulmetmektedir. Yasa dışı yollar ile tımar, zeamet ve benzeri görevleri ehli olmayan kişilere vermektedirler. Osmanlı yönetimi bu kişilere merkezden uyarılar göndermiştir (BOA, MD ,18,s.122).

Sipahilerin Sebep Olduğu Asayiş Olayları

Sivas merkezde yaşanmış olan sorunların temelinde; devlet görevlilerinin halkın sahip olduğu tarım arazisine kanun dışı yollarla el koymaları gelmektedir Bunlar halkın elindeki arazileri yüksek fiyatlar karşılığında satın almışlardır. Arazileri satan kişiler vefat ettiğinde, eğer varisleri yoksa bu topraklar üzerinde herhangi bir hakları bulunmamaktadır. Bu kimseler mirasçı bırakmadan öldüklerinde, akrabaları kendilerine kalan toprağını isterlerse, bu kişilerden arazinin değerinden başka yüksek fiyatta tapu senedi istenilmektedir. Bu şekilde arazi bu kişilerden çıkmıştır ve birçok fakara, garip halk yüksek fiyattan dolayı topraksız kalmıştır. Topraksız kalan halk ise bulunduğu yerlerden göç etmek durumunda kalmıştır. Özellikle bunun gibi olumsuz durumların önüne geçilmesi için bölgedeki sipahilere merkezden emirler gönderilmiştir (BOA, MD, 19, ss. 234-480). Sipahiler Sivas'ta bulunan bazı vakıf arazilerini zorla ele geçirmişlerdir. Aynı zamanda halkın huzurunu ve güvenliğini bozmaya yönelik eylemlerde bulunmuşlardır. Bunların dışında şehir halkının sosyal yaşamını bozan olaylar da görülmüştür (BOA, MD, 57, ss.614-884).

Devlet mekanizmasının işleyişinde önemli görevler üstlenen devlet görevlileri ve sipahiler halkın huzurunu düşünmeden istedikleri gibi davranmışlardır, devlet otoritesini önemsememişlerdir. Aynı zamanda tımar erbabı, eşkiya ile birlikte hareket ederek devlet görevlilerini ve halkı öldürmek gibi suçlar işlemişlerdir (BOA, MD, 22, ss. 284-562).

Sipahi dışında iltizam sahipleri ve mültezimlerde halka zulmetmiştir Önemli kale görevlilerinden olan kale dizdarları da görevlerini suistimal ederek kalelerde hapsolan suçluların firar etmelerine göz yummuştur. Devlet adına devlet hazinesine ait toprakların (mal-ı miri) tahsilinde görevlendirilen bazı sipahilerde halktan fazla para talep etmişlerdir. Bu gibi durumlarda devlet görevlileri durumu denetlemek üzere görevlendirilmiştir. Kadı bu görevin dışında tutulmuştur. Cemâziyel-âhir 1000 (1592) tarihinde bahsedilen durumun araştırılması ve bazı mühim konular için Halep'e görevli gönderilmiştir. Dönüşte Sivas bölgesinden geçtiği sırada görevlinin sorunları araştırılıp merkeze bildirilmesi emredilmiştir (BOA, MD, 57,s.210).

Gayrimüslimlerde zulümlerden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Nitekim 24 Receb 984(1576) tarihli belgede yer alan hüküme göre, "Sündük" isimli bir zimmî gayrimüslim köyünde sipahi olarak görev yapan Nedim yanındaki kişiler ile adı geçen köye gelmiştir. Kendi yiyeceğini ve hayvanları için yemi halktan baskı yoluyla temin etmiştir. Onların evlerinde zorla kalıp paralarını

almıştır, vermek istemeyenleri ise yaralamıştır. Bununla birlikte köydeki kadın ve çocuklara uygunsuz sözler söylemiştir. Köylülerin ormanlarda odun kesmelerine engel olmuştur. Merkezden gönderilen emirlerle sipahilerin bu şekilde halka zulmetmelerinin engellenmesi görevlilerden istenmiştir. (BOA, MD,28 ss.279-692) Divriği kazasına bağlı zımmî köylerinde de buna benzer olaylar yaşanmıştır. Sipahiler halkın paralarını ve topraklarını zorla ele geçirmişlerdir. (BOA, MD 6,s.305). Sivas Eyaleti'nde Yörük cemaatleri de burada görev yapan devlet görevlilerinden şikâyetçi olmuşlardır. Bazı vergi görevlileri alınması gerekli olan vergilerin dışında; Yörük cemaatinden fazla vergi talep etmişlerdir. Bölgedeki otlakları kullanmamalarına rağmen halktan otlak vergisi almak istemişlerdir. Osmanlı yönetimi ise; bu şikâyetler karşısında halkın kesinlikle zarar görmemesi hususunda dikkatli olunmasını emretmiştir (BOA, MD, 41, s. 1). Bu uyarı ile devletin halkın yararına kararlar verdiği görülmektedir.

Halk tarafından bazı devlet görevlilerinin hiç suç olmadığı halde Kadı'ya şikâyet edildiği durumlar da belgelerde mevcuttur. (BOA, MD 6, s. 30). Daha önce ifade edildiği gibi işlenen suçların cezası çeşitlilik göstermektedir. Genellikle bunlar suçlara karşılık olarak sürgün, küreğe konma ve idam edilme şeklinde olmuştur. Mühimme Defteri'nde yer alan bilgiye göre; 10 Ramazan 979 (1572) tarihli bir hükümde yer aldığı kadarıyla Sivas'ta yörük tâifesinden Kabil isimli bir kimse doğru yoldan sapan kişi fesat ehlidir. Bu kişi işlediği suçlardan dolayı Budun'a sürülmüş, fakat bir süre sonra Budun'dan geri dönerek zararlı davranışlarına devam etmiştir. Diğer suçluların ise, kürek cezası verilerek İstanbul'a gönderilmesi yönetim tarafından emredilmiştir (BOA, MD, 14, ss. 11-54).ve(BOA, MD ,21,s. 284)

İdam Cezası Alanlar

Osmanlı yönetim anlayışında, merkezi otoriteyi doğrudan hedef alan ve geniş çaplı güvenlik sorunlarına yol açan isyan hareketleri sonucunda, isyan eden devlet görevlileri idam cezası almıştır.

Karayazıcı Abdülhalim Bey İsyanı

1593'te başlayan Avusturya seferinin uzaması sonucu büyük Celâli Ayaklanmaları ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere olan savaş durumu toplum düzenini olumsuz şekilde etkilemiştir. Bu durum, güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Celali ayaklanmalarının lideri olan kişilerin çoğunun kapıkulu ordusunun atlı birliklerinde bulunan çavuşluk, bölükbaşılık, subaşılık gibi vazifelerde görevli olan Anadolu Türklerinin olduğu görülmektedir (Sümer, 1980).

Devlete isyan konusuyla ilgili önemli olaylardan biri Karayazıcı Abdülhalim Bey ayaklanmasıdır. Karayazıcı Abdülhalim Bey Sivas'a bağlı olan sancakların birinde kaymakam olarak görev yapmaktaydı (Baykal, 1999). Abdülhalim Bey bölükbaşılık, kale muhafızlığı gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Bu görevlerinin dışında Celali isyanlarıyla mücadele eden ordunun başında komutanlık vazifesi de yapmıştır. Önemli görevlere getirilen

Karayazıcı'nın isyan nedeni; kaymakamlığa kendisinin yerine başka bir beyin atanmasıdır (Yetkin, 1984). İsyan, 1598 yılında Sivas ve çevresinde boy göstermiştir. Hadise ayaklanmanın önlenmesinde görev alan kumandanın karşı tarafa yani isyancılar tarafına geçmesi yönünden dikkat çekici bir olaydır. İsyanı oluşturan en önemli neden, Karayazıcı'nın devlet tarafından sancakbeyliği görevinden azledilmesidir. Ehl-i örfün yani askeri sınıfın reayaya eziyet etmesi, haksız yere sorumluluklar yüklemesi, usulsüz vergi alması, halkın bu isyana destek vermesine neden olmuştur (Akdağ, 1995). Karayazıcı'ya tımarlarına el konulan sipahilerle beraber, baskıya uğrayarak topraklarını terk eden köylüler de katılmıştır. 20 bin kişilik kalabalık bir ordu olmuşlardır. Sonrasında isyanın şiddeti Urfa kalesinde artarak devam etmiştir. Karayazıcı Urfa'ya gidip Urfa kalesinde bir buçuk yıl saklanmıştı bu süreçte padişah ve askerleri kaleyi ele geçirememişlerdir. Bu sırada Hüseyin Paşa padişahın kaçarak Karayazıcı'ya sığınmıştır akabinde askerler Karayazıcı'dan bu kişinin kendilerine verilmesini istemişlerdir eğer verilirse kuşatmadan vazgeçeceklerini bildirmişlerdir. Halka açlıktan dolayı bıkkınlık gelmiştir, aralarında gevşemeler başlamıştır sonrasında, istenilen kişi askerlere iade edilmiştir böylece olaylar durmuştur. Karayazıcıoğlu; şehrin kıtlıktan dolayı zarar göreceğinden; halkın destekten vazgeçeceğinden tedirgin olduğundan ve padişahın korkarak Tokat'a çekilmiştir. Osmanlı askerleri tarafından Tokat'ta yenilgiye uğratılmıştır.⁴ (Oğuz, 1997).

Abaza Mehmet Paşa İsyanı

Üzerinde durulan Abaza Mehmet Paşa İsyanı'nın dikkat çeken bir diğer yönü, isyan eden her Celâli liderinin Kızılbaş gücünden destek aldığı gerçeğidir. Kızılbaşlar bu dönemde devlet aleyhine olan olaylara destek vermişlerdir. Abaza Mehmet Paşa Osmanlı Devleti'nin gerek Canbolatoğlu gerekse diğer celali liderleriyle olan mücadelesinin içerisinde bizzat olmuştur. Abaza Mehmet Paşa ilk olarak devlet görevine Canbolatoğlu'nun haznedarı olarak başlamıştır. Kapıkulu Ocağı'na girmiştir. Görevinde hızla ilerleyen Abaza Mehmet Paşa sırasıyla Maraş ve Erzurum beylerbeyliğinde bulunmuştur (Naima, 2007). Çeşitli görevlerde bulunan Abaza Mehmet Paşa, ilk görevinden itibaren devlet sisteminde kendine çok iyi yer edinmiş ve kendi haklı gerekçelerine dayanarak isyan etmiştir. Devletin bu derece önemli görevlerinde bulunan kişinin isyan etmesi dikkat çekicidir. Bu isyanın gerekçesi; Sultan II. Osman'ın (Genç Osman) 1622 yılında Osmanlı tarihinde

⁴Karayazıcı'nın ölümünden sonra yerine kardeşi Deli Hasan geçmiştir. Deli Hasan Osmanlı'ya isyan etmiştir. Osmanlı Devleti Deli Hasan'ın ordusunu yenemeyince anlaşma yolunu seçip bu kişiyi Deli Hasan Paşa lakabıyla Bosna Beylerbeyi olarak görevlendirmiştir. Bu durumdan sonra isyanlar artmıştır. Celâli ayaklanmaları 1603-1607 yılları arasında bütün Anadolu coğrafyasına yayılmıştır (Akdağ, 1964).

daha önce hiç görülmedik bir şekilde yeniçeriler tarafından katledilmesidir (Gündoğdu,2022).

Abaza Mehmet Paşa'nında bu durumu iyi değerlendirdiği ve kendi mücadelesine dayanak noktası oluşturduğu görülmektedir. Abaza Mehmet Paşa'nın asiliğinden feyz alan celali asileri Tokat, Sivas, Kayseri gibi İç Anadolu coğrafyasındaki birçok şehirde eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Abaza Mehmet Paşa ilk isyan hareketine valilik görevinde bulunduğu Erzurum'da yeniçerileri öldürerek başlamıştır. Sivas ve Ankara isyanının yayıldığı yerlerden olmuş ve Ankara'yı ele geçirmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, Osmanlı yönetimi tarafından Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa Abaza Mehmet Paşa'nın üzerine gönderilmiştir.

Abaza kaybetse de İstanbul'daki tanıdıkları yardımıyla içinde bulunduğu güç durumdan kurtulmasını bilmiştir. Abaza Şeyhi olarak bilinen Kayserili Sarı Babazade Abdurrahim, Abaza Mehmet Paşa'yı isyana teşvik edip kışkırtmıştır. Şeyh Abaza'ya "Sana veraset görünüyor, sen sahib-i huruç bir ademsin yani Allah'ın muhafaza ettiği kıymetli bir insansın, idarenin başındasın" gibi sözlerle yüceltmıştır ve kendisini kandırmıştır. Bu sözlerle inanan Abaza Mehmet Paşa devlet aleyhine olumsuz faaliyetlerini daha da artırmıştır. O kadar güçlenmiştir ki İstanbul'dan aldığı bir istihbarattan Osmanlı ordusunun üzerine geldiğini öğrenmiştir. Bu ordu komutanı Dışlenk Hüseyin Paşa Abaza tarafından öldürülmüştür (Gündoğdu,2022). Kışkırtması ve isyana desteği İstanbul'a kadar uzanan Abaza'ya destek veren Abdurrahim Efendi dönemin Sultanı IV. Murat tarafından idam edilmiştir (Kara,1998). Sonrasında Abaza Mehmet Paşa IV. Murat'tan kendisini öldürmesini istemiştir. Sultan Murat bu teklifi kabul ederek, Abaza'yı idam etmiştir ve padişahlara yapıldığı türden cenaze töreni düzenlemiştir (Naime, 2007).

Yavuz Sultan Selim (I.Selim) Osmanlı tahtına geçtiğinde Çaldıran savaşıyla Kızılbaşlara büyük bir darbe indirildiyse de bunların olumsuz faaliyetleri sona ermemiştir. Sivas'ın bazı kazalarında Halife ile adlandırılan kızılbaş misyonerlerinin halk gruplarıyla bir araya gelerek, onların dini duygularını kullanarak kandırdığı anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinde halife namındaki kişilerin halktan sadaka adı altında paralar toplayarak şifa dağıttıkları bilgilerine rastlanılmaktadır. Bu kişiler Sivas'ta Kızılbaşlık ile ilgili kitaplar getirip dağıtmıştır (BOA ,MD ,28 s.957).

Subaşı Ali İsyanı

Mühimme Defterleri'nden edinilen bilgiler ışığında, 26 Cemaziyevvel 1040 (25 Aralık 1630) tarihinde meydana gelen olayda, Subaşı Ali adlı kişinin Sivas'a bağlı Taşabad kazasında ve köylerinde halka işkence ve kötülük ettiği görülmektedir. Subaşı Ali bu olayların yanı sıra halktan suçsuz, gariban kimselere iftira ederek bu kişilerin hapse girmelerine sebep olmuştur. İftira ettiği bu kişilerin hapisten çıkması için bu kişilerin yakınlarından otuz kuruş rüşvet almıştır. Köy sakinlerinden bazılarını baskı yoluyla evlerinden dışarı atmıştır, hayvanlarının

telefon olmasına neden olmuştur. İnsanlar bunun sonucunda maddi ve manevi zarara uğramışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu hem siyasi otoritenin sağlıklı bir biçimde işleyişini sağlamak, hem de sosyal devlet anlayışının gereği olarak halkın güvenliğini temin etmek istemiştir. Devlete karşı itaatsizlik eden, keyfi uygulama yapanlara karşı titizlikle davranarak, bu kişileri idam ve görevden alma şeklinde cezalandırmıştır. Bu davada da benzer bir yol izlenerek, Subaşı Ali'nin üzerindeki mal varlığı mirasçılara verildikten sonra öldürülmesi devlet tarafından emredilmiştir (BOA, MD, 85, ss. 236-447).

Varvari Ali Paşa İsyanı

Devlete isyan bağlamında bahsedebileceğimiz en önemli konulardan birisi de Varvari Ali Paşa isyanıdır.⁵

On yedinci yüzyılın ilk yarısında Osmanlı'da hem eşkıyalık hem de Osmanlı'daki devlet adamlarının da devlet aleyhine başkaldırabilmeleri için gerekli ortam oluşmuştur (Gündoğdu,2022).

Boşnak asıllı olan Paşa, Dalmaçya civarında bulunan Prozor kasabasının Varvar köyünde dünyaya gelmiş olup, bulunduğu köy sebebiyle Varvari olarak anılmıştır. Kendisinin yazdığı "Makalat" isimli eserinde fakir bir Bosnalı ailenin çocuğu olduğundan bahsetmiştir. Paşa, bir devşirme olarak Bosna 'dan İstanbul'daki Galatasaray'a getirilerek eğitimlerine başlamıştır (Uzunçarşılı, 1995). Varvari Ali Paşa, gerileme dönemi padişahlarından III. Mehmet, I. Ahmet, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murat ve Sultan İbrahim dönemlerinde yaşamıştır ve Sultan III. Mehmet hariç adı geçen tüm padişahlara önemli hizmetlerde bulunan bir kişidir. Bu uzun dönemde, devlet kurumları ile ilgili kariyeri boyunca devletin önemli görevlerine getirildiği ve hatırı sayılır bir kişi olduğu görülmektedir. Bosna Valiliği ve Van Mansıbı görevlerini yapmıştır, ardından 1648 yılında Sivas Valiliği görevine getirilmiştir. Bu görevdeyken "Varvari Ali Paşa İsyanı" olarak isimlendirilen olay meydana gelmiştir. İsyan, Osmanlı yönetiminin Varvari'den Sivas halkından 30 bin kuruşluk para tahsis etmesini istemesiyle başlamıştır. Varvari Ali Paşa durumu şehrin ileri gelenleri ile görüşmüştür parayı halkın ödeme gücünün olmadığı kararına vararak bu ödemenin yapılmayacağını merkeze bildirmiştir. Dönemin Padişahı Sultan İbrahim Varvari Ali Paşa'dan bayram harçlığı talep etmiştir. Varvari padişahın bu talebini de reddetmiştir (İpşirli, 2007). Bu da padişahla arasının bozulmasına neden olmuştur. Daha sonra merkezden ikinci bir istek daha gelmiştir yani Sultan İbrahim Osmanlı tarihinde pek de alışık olunmayan bir

⁵ Varvari Ali Paşa; Enderun'da eğitim gördükten sonra Sultan I. Ahmet'e oradan da Sultan Mustafa'nın hizmetinde bulunmuştur. Padişahların beğenisini kazanarak, saygınlığı giderek artmıştır. Kendisine sipahilik görevi verilmiştir daha sonra da Kıbrıs Beylerbeyliği görevi yapmıştır. Diyarbakır ve Maraş'ta valilik yaptıktan sonra kendisine Rumeli Beylerbeyliği görevi verilmiştir (Gökalp, 2006).

şekilde İpşir Mustafa Paşa'nın ⁶ karısı Perihan Hanım'ın İstanbul'a gönderilmesi emretmiştir. Bu isteği anlamlandırmakta zorlanan Paşa "Elin menkuhasını niçe gayra teslim idelim" diyerek devletin talebini bir kez daha geri çevirmiştir ve Sultan İbrahim yönetimiyle beklenmedik bir şekilde karşı karşıya gelmiştir (Gündoğdu, 2022).

Uzunçarşılı'ya göre; Varvari padişahın devlet işlerini boşladığını, otorite boşluğu olduğunu, köylülerin durumlarının iyi olmadığını, devlet işlerinin kadınların elinde olduğunu belirtmiştir. Umera, beylerbeyi gibi görevlere getirilen devlet adamlarının hemen görevden alındıklarını, devleti bu şekilde olumsuz duruma getiren devlet adamlarının padişaha bildirilmesini ifade etmiştir. Bu kişilerin üç yıl dolmadan görevlerinin değiştirilmemesi gerektiğini söyleyerek İstanbul'a doğru gideceğini söylemiştir. (Uzunçarşılı, 1995).

İstanbul bu isyanı bastırmada Varvari'nin yakın dostu İpşir Paşa'yı görevlendirmiştir. Varvari İpşir Paşa'ya isyan etmediğini söyleyerek şehri teslim etmiş Tokat'a geçmiştir. Bu isyan sırasında Evliya Çelebi de görev üstlenmiştir, Defterzade Mehmet Paşa'nın ile Varvari Ali Paşa arasında mektup götürüp getirerek bir nevi elçilik vazifesi yapmıştır. Evliya Çelebi mektubu ulaştırmadan Varvari Ali Paşa Turhal'dan harekete geçmiştir. Evliya Çelebi Varvari'nin ordusuna Mehmet Paşa'nın mektubunu ulaştırmıştır. Bu arada Osmanlı Sadrazamı Köprülü Mehmet Paşa savaş tedbiri alarak Karsumludağı eteğinde Varvari Ali Paşa'nın askerleriyle karşılaşmıştır. Varvari zafer elde ederek savaşı kazanmıştır, karşı taraftan olan paşaları zincire vurarak öldürmüştür (Gökalp, 2006). Varvari'yi takip eden İpşir Paşa isyancıyı savunmasız bir durumda yakalamış, bozguna uğratmıştır. Varvari Ali Paşa öldürülmüştür. Burada İpşir Paşa'nın geçmişte Varvari'nin yakın dostu olsa da isyan sırasında devlet tarafında olduğu görülmektedir. İpşir Paşa'ya "Ya Varvari'nin başı ya başın" diye devlet tarafından emir geldiği kaynaklarda yer almaktadır (Gökalp, 2006). Bu durumda bu emrin etkisi olduğu görüşüne varılmaktadır. Hammer'den edinilen bilgiye göre; Varvari Ali Paşa'nın ve askerlerin başı değneklerin ucuna takılarak İstanbul'a gönderilmiştir (Hammer, 1985). Varvari Ali'nin halka zulmederek zorla eline geçirdiği mal, yiyecek gibi şeyler İpşir Paşa'ya geçmiştir (Uzunçarşılı, 1995).

Sonuç

16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın ilk yarısındaki devlet adamları ve devlet görevlilerinin işlediği suçların incelendiği çalışmada 12 adet Mühimme Defteri, 20 hüküm, birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklar analiz edilmiştir. Defterlerdeki hükümler incelendiğinde, suçu işleyen kişilerin reaya sınıfından, devlet

adamlarından, idarecilerden ve askeri sınıftan olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Bu çalışmanın bulguları göstermektedir ki; Osmanlı Devleti isyan eden devlet adamlarına karşı ağır cezalar uygulamıştır. Gedikli Ahmet Çavuş ve isyana katılan Yeniçerileri görevden almıştır. Katırcıoğlu Mehmet'i merkezi otoriteyle uzlaşması sebebiyle taltif ederek, Kadı, Kethüda, Sipahi gibi devlet görevlilerine uyarı ve küreğe konma cezası vererek farklı uygulamalara başvurmuştur.

Karayazıcı Abdülhalim Bey, Abaza Mehmet Paşa, Subaşı Ali ve Varvari Ali Paşa örneklerinde görüldüğü üzere devlet düzenini ve otoriteyi doğrudan tehdit eden isyanlarda ise idam cezasını tercih etmiştir. Devlet yönetiminde isyan suçuna ve suçu işleyen kişiye dönemsel olarak farklı bakış açısı olduğu bilgisine bu örneklerden ulaşılmaktadır. Çalışmada kullanılan kaynaklar, Osmanlı bürokrasisinde suç, ceza yargılama, af ilişkisine ait bilgiler içermektedir. Af, sürgün görevde yükselme ve idam cezalarının uygulandığı görülmektedir. Devlet adamlarının işlediği suçlar ile ilgili daha kapsamlı çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için yol gösterici bilgiler çalışmada yer almaktadır

Ekstended Summary

Interest especially during periods when political authority was weakened, it was observed that provincial administrators or some high-ranking statesmen in the center attempted to act independently by exc In the Ottoman Empire, during periods when political authority weakened and the central administration's control diminished, some statesmen engaged in various activities that could be characterized as rebellions against the central government. Such actions were not merely individual acts of defiance; they also had profound consequences affecting the state's administrative, military, and social structures. In a political structure like the Ottoman Empire, which ruled over a vast geography and possessed a complex administrative mechanism, the continuity of state authority was largely directly related to the loyalty, sense of duty, and allegiance of the rulers to the central government. Therefore, rebellions by state officials, unlike classical popular uprisings, are considered a serious threat stemming from the internal dynamics of the administrative mechanism. In Ottoman historiography, the rebellions of statesmen, their causes, and consequences have long been a subject of research. These rebellions often arose from multifaceted reasons such as economic difficulties, deterioration of the timar system (land grant system), military defeats, weakening of central authority, violations of the principle of meritocracy, and conflicts of personal feeding their authority, and this resulted in rebellions. Such behavior disrupted the functioning of both the central and provincial organizations of the state; it led to the breakdown of public order and endangered the security of the people. In the Ottoman Empire, the second half of the 16th century and the 17th century stand out as a period of intensified political and military crises, and consequently, an increase in rebellions. The Celali

⁶ İpşir Mustafa Paşa; Sultan İbrahim döneminde 1647 yılında Şam Valisi olarak görev yapmıştır. IV. Mehmet döneminde ise; Ekim 1654 Mayıs 1655 yıllarında sadrazamlık yapmıştır. (Aktepe, 1994)

rebellions of this period should be considered together with the uprisings in which statesmen were involved. Some state officials used the military and administrative power granted by their positions for their personal gain; they abused their duties anparticipated in open or covert rebellions against the central government. Such rebellions weakened the state's financial structure, disrupted production activities, and increased unrest in society. Information about the rebellions of statesmen has reached us thanks to the written sources of the period. The Mühimme Registers, in particular, are extremely important documents in demonstrating how the Ottoman central administration intervened in events occurring both in the provinces and the center. These registers detail the decisions made regarding state officials involved in rebellions, the sanctions applied, and the state's perspective on these events. In this context, the Mühimme Registers not only allow for the identification of rebellions but also enable an understanding of the Ottoman administrative approach and penal policy. This study evaluates the sanctions applied by the Ottoman State against crimes committed by statesmen. The research reveals that the punishments given to state officials involved in rebellions varied across periods. These sanctions included dismissal, promotion and reward, warnings, exile, forced labor, and execution. This indicates that the Ottoman understanding of punishment was not absolute and uniform, but rather shaped by the political conditions of the time and the nature of the crime. In some cases, the state chose to pardon an official involved in a rebellion or assign them to a different position, thus preserving the existing system, rather than punishing them. However, it is also observed that harsher penalties are applied in situations that directly threaten state author. The primary sources of this research are the Mühimme Registers and published academic studies on the subject. A total of twelve Mühimme Registers were examined in this study, and the Ottoman State's attitude towards rebellions was analyzed in light of the data obtained. This study aims to contribute to a better understanding of the Ottoman approach to governance by revealing the role of statesmen in the Ottoman political structure and the effects of rebellions on the state mechanism.

Kaynaklar

A- Arşiv belgeleri

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defterleri 6, 7, 14, 18, 19, 21, 22, 28 ,41, 54, 57, 85

Akalın, A. (2015). *İslam hukukunda devlete isyan suçu*, [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=M3FwmqB6SJDk9Y7L8mcNfw&no=nPyvK1UGf_lpvO38W-j4Q

- Akbulut, İ. (2003). İslam hukukunda suçlar ve cezalar *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*,52(1),167-181.https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000539
- Akdağ, M. (1995). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, Cem Yayınevi.
- Akman, M. (1999). "Önceki Hukukumuzda İsyan Suçu". *Mühf Hukuk Araştırmaları Dergisi*,9,203-222.<https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/ab67bd59-c135-4816-a3f0-b2386f732eac/onceki-hukukumuzda-isyan-sucu>
- Aktepe, M, M. (1994). "İpşir Mustafa Paşa" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (cilt 22,s.375-376).
- Aycibin, Z. (2007). *Katip Çelebi, Fezleke tahlil ve metin*, [Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi].<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=d8g1vJQHddCm09NMRXhYw&no=CMDXtegVNmBhtBV9hJYxQg>
- Bardakoğlu, A. (1995). "Eşkîya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (cilt 11, ss.463-466).
- Baykal, B.S. (1992). *Peçevi Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fendoğlu, H.T. (2000). *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Basım Yayınevi.
- Gökalep, H. (2006). Çobanlıktan Valiliğe Valilikten asiliğe Varvarı Ali Paşa ve Makalât-ı Varvarı, *İlmi Araştırmalar Dergisi*,(22), 111-134 https://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/haluk_gokalp_varvari_ali_pasa_makalat_i_varvari
- Gündoğdu, B. (2022). *Erken Dönemde Osmanlı'da İsyan Algısı*, Ötügen Yayınları.
- Hammer, J V. (1985). *Osmanlı Devleti Tarihi*, c.7 (M. Ata, çev.), Milli Eğitim Basımevi.
- İLGÜREL, M. (1986). "Yeniçeriler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (cilt 43,ss.465-468).
- İnalcık, H. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Yapı Kredi Yayınları.
- İpşirli, M. (2007). *Naima Mustafa Efendi Tarih-i Naima*, cilt,3,Zuhuri Danışman Yayınevi.
- Karal, E, Z. (1998). *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Oğuz, B. (1997). *Türk Halk Düşüncesi ve Hareketlerinin İdeolojik Kökenleri*, Simurg Yayınları.
- Okka, S. (1997). *İslam hukuku ve Osmanlı uygulamasında: bağı suçu* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=T8D6PIFMTI5nu_6EoKSAJg&no=gYh9N1arPpEhCkpSF_RaLQhttps://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=T8D6PIFMTI5nu_6EoKSAJg&no=gYh9N1arPpEhCkpSF_RaLQ
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Cilt 2,3, s.660). Milli Eğitim Basım Evi.
- Sümer, F. (1980). *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995). *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yetkin, Ç. (1984). *Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri*, May Yayınları.